

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN ASiantuntijakuuleminen

Sosiaali- ja terveysvaliokunta torstai 12.02.2020 klo 9.30 / HE 4/2020 vp

Opetus- ja kulttuuriministeriö on osallistunut työryhmään, joka on valmistellut hallituksen esitystä (4/2020 vp) eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta merkittävien ehdotettu muutos koskee säännöksiä iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon toimintayksiköissä noudatettavasta henkilöstömitoituksesta ja siinä huomioon otettavasta välitöntä asiakastyötä tekevästä henkilöstöstä. Esitetty henkilöstömitoituksen nostaminen 0,7 v haastaa ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen vastaamaan tarvittavan hoito- ja hoivahenkilöstön koulutus- ja osaamistarpeisiin ja koulutetun työvoiman saatavuuteen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkökulmasta esityksen merkittävimmät haasteet liittyvät koulutusmäärien lisäämisen edellyttämään riittävään rahoitukseen sekä koulutettavien riittävyyteen tilanteessa, jossa nuorten ja työikäisten ikäluokat pienenevät samanaikaisesti kuin eläköityminen on suurta. Tärkeää on varmistaa henkilöstön riittävyys myös muilla kuin koulutusta lisäävillä toimenpiteillä. Alan veto- ja pitovoima edellyttää erilaisia sosiaali- ja terveysalan toimijoiden toimenpiteitä ja ratkaisuja, jotka liittyvät muun muassa työelämän joustavuuteen, työhyvinvointiin, työn kehittämiseen ja johtamiseen.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta sekä sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun edellyttämällä, että sosiaalihuollon ammattihenkilöllä on ammattitoiminnan edellyttämä koulutus, riittävä ammatillinen pätevyys ja ammattitoiminnan edellyttämät valmiudet. Sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ovat ammatinharjoittamisoikeuden saaneet laillistetut ammattihenkilöt ja sosiaalihuollon ammattinimikkeeseen oikeutetut nimikesuojatut ammattihenkilöt.

Selvitysten mukaan esitetyn henkilöstömitoituksen 0,7 edellyttämä koulutustarve jakautuisi niin, että 88% olisi ammatillisen koulutuksen sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneita lähihoitajia ja 12% korkeakoulutuksen suorittaneita sairaanhoitajia.

Vanhuspalvelujen ympärivuorokautisessa hoidossa työskentelevistä ammattiryhmistä suurin on lähihoitajat. Vuonna 2018 heistä työskenteli tehostetussa palveluasumisessa ja vanhainkodeissa 22 000 henkilöä. Koulutettujen lähihoitajien määrä on kasvanut suhteellisen tasaisesti jo vuosia ja vuosien 2016-2018 määrä nousi 1000:lla lähihoitajatutkinnon suorittaneella. Tutkinnon suorittaneita oli vuonna 2018 noin 11 000, mutta tutkinnon suorittaneet työllistyvät vanhustenhuollon lisäksi monille muillekin sosiaali- ja terveysalan osaamisalueille.

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että hoivahenkilöstön mitoituksen muutoksen johdosta tulisi kouluttaa noin 5 000 uutta lähihoitajaa vuosien 2020-2024 aikana. Uusia opiskelijoita otettaisiin pääosin kolmena ensimmäisenä vuotena, laskennallisesti noin 1 700/vuosi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laskenut, että 5000 uuden lähihoitajan kouluttaminen tulee maksamaan kaikkiaan noin 148 milj. €. Jotta uudet koulutukset saadaan riittävän nopeasti käynnistymään, tulisi hallituksen osoittaa jo vuoden ensimmäisessä lisätalousarviossa kuluvalle vuodelle tarvittava lisärahoitus lähihoitajakoulutuksen lisäämiseen. Tämän lisäksi keväällä tehtävässä vuosia 2021-2024 koskevassa kehyspäätyösuunnitelmassa tulisi osoittaa lisämääräraha lähihoitajien koulutukseen vuosille 2021-2024. Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuoden 2019

lisäsuoritepäätöksellä kohdentanut sosiaali- ja terveysalan koulutuksen järjestäjille olemassa olevasta resurssista 500 opiskelijavuotta lähihoitajakoulutuksen lisäämiseksi erityispainotuksena ikääntyvien hoito ja kuntoutuminen. Tällä opiskelijavuosien kohdennuksella on pyritty vastaamaan nopeasti työvoiman kasvavaan tarpeeseen.

Sairaanhoitajien määrä ympärivuorokautisessa hoidossa on 2600 hoitajaa, joka määrällisesti on pysynyt samana vuodesta 2014 lähtien. Sairaanhoitajat toimivat lisäksi esimiehinä.

Esitetty henkilöstömitoitus edellyttää, että sairaanhoitajakoulutuksessa määrää tulisi kasvattaa 530 uudella aloittajalla. Olettaessa huomioon sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulun (AMK) sairaanhoitajan tutkinnon läpäisy, tulisi sairaanhoitajien koulutusmäärää korottaa 700 aloittajaan. Vuonna 2019 korkeakouluille myönnetyllä erillisrahoituksella mahdollistetaan 178 sairaanhoitajan kouluttaminen aiemmin sovittujen koulutusmäärien lisäksi. Edelleen on tarve 526 sairaanhoitajan aloituspaikalle vuosina 2020-2023, mikä edellyttää 14,7 miljoonan euron lisämäärärahaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön arvioiden pohjalta päätökset lisärahoituksesta koulutukseen tehdään vuosien 2021-2024 julkisen talouden suunnitelman valmistelun yhteydessä.

Esityksen mukaan henkilöstömitoitukseen lasketaan mukaan hoiva-avustajat, joiden määrä vuonna 2018 oli 700 henkilöä ympärivuorokautisessa hoidossa. Hoiva-avustajien koulutuksia on käynnistetty aiempaa enemmän kevään 2019 jälkeen. Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi, että hoiva-avustajan tehtäviin sijoittuvia henkilöitä voidaan jatkossakin kouluttaa tarvittava määrä olemassa olevien ammatillisen koulutuksen resurssien puitteissa.

Hoiva-avustajan koulutus ei johda tutkintoon, vaan opiskelija suorittaa tutkinnon osia. Toinen tutkinnon osa suoritetaan sosiaali- ja terveysalan perustutkinnosta (esim. 25 osp) ja toinen tutkinnon osa toisesta tutkinnosta (esim. 30 osp), joka antaa osaamista hoiva-avustajalle määriteltäviin tehtäviin. Esityksen mukaisesti hoiva-avustajan tehtäviin kuuluisivat avustaminen ruokailussa, peseytymisessä, pukeutumisessa, liikkumisessa, siivoamisessa, vaatteiden pesemisessä ja asioinneissa. Hoiva-avustajat voivat osallistua myös asiakkaiden toimintakyvyn ylläpitämiseen ja virikkeiden antamiseen toimimalla esimerkiksi ulkoilu- ja keskusteluseurana. Hoiva-avustajat eivät voi ilman lisäkoulutusta osallistua lääkehoitoon, eivätkä olla ainoita työntekijöitä työvuorossa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön lähtökohtana on, että hoiva-avustajan koulutukseen valittu henkilö on soveltuva alalle ja hänellä on edellytykset myöhemmin jatkaa koulutusta ja täydentää osaamistaan niin, että hän voi halutessaan suorittaa lähihoitajan tutkinnon. Suoritetut tutkinnon osat voidaan tällöin tunnustaa osaksi tutkintoa ja mahdollistaa yksilön osaamisen kehittäminen jatkuvan oppimisen periaatteiden mukaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö on esittänyt hoiva-avustajakoulutuksen laajuudeksi 55-65 osaamispistettä (60 osp vastaa nimellisaajuudeltaan noin vuoden opintoja), mikä turvaa riittävän osaamisen hoiva-avustajan tehtäviin niin asiakas- ja potilasturvallisuuden kuin hoiva-avustajankin työn näkökulmasta. Koulutukseen kuuluvat tutkinnon osat määritellään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja muiden sidosryhmien kanssa ennen lain voimaantuloa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hyvänä, että hallituksen esityksen mukaan välittömään asiakastyöhön osallistuvia eri työntekijäryhmiä on useita, mikä mahdollistaa moniammatillisen asiantuntemuksen edistämisen vanhustyössä ja samalla myös osaamisen jakamisen ja hyödyntämisen toiminnan kehittämisessä. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat soveltuvan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneet ammattilaiset (esimerkiksi vanhustyön erikoisammattitutkinto).

Esityksen mukaan henkilöstömitoitukseen lasketaan mukaan välittömään asiakastyöhön kuuluvat henkilöryhmät ja oppisopimuskoulutettavat, kun koulutuksesta on suoritettu 2/3 sekä muut sosiaali- ja terveysalan työsuhteessa olevat opiskelijat, kun opintojen kautta on hankittu riittävästi osaamista alan tehtäviin. Työnantajan tulee arvioida opiskelijan valmiudet sijaisena toimimiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö näkee tämän tuovan tilannekohtaista joustavuutta toimintaan. Harjoittelussa tai työpaikalla järjestettävän koulutuksen (koulutussopimus/oppisopimus) osalta riskinä voi kuitenkin olla, ettei toimintayksikössä ole työtehtävien ja vastuiden näkökulmasta riittävästi koulutettuja ammattihenkilöitä opiskelijoiden ohjaukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää, että henkilöstömitoituksen vaikutuksia harjoittelun ohjaukseen ja laadukkaaseen toteuttamiseen seurataan.